

Civilsamhället: "Mötesplats för alla" eller "Lika barn leka bäst"?

Lars Trägårdh, Lars Svedberg och Susanne Wallman Lundåsen

mucf
Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor

© Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor (MUCF) 2020

Webb: www.mucf.se

Civilsamhället: "Mötesplats för alla" eller "Lika barn leka bäst"?

Lars Trägårdh, Lars Svedberg
och Susanne Wallman Lundåsen

Sammanfattning

Den centrala frågan i denna studie är varför och under vilka omständigheter människor kan röra sig från partikulär tillit mot generell tillit och tolerans, och vilken roll civilsamhället kan spela för att bidra till att främja tillit och tolerans i en tid av ökande mångfald i det svenska samhället. Studien bygger på data från *Tillitsbarometern* en befolk-ningsundersökning som Statistiska centralbyrån (SCB) utfört år 2009 och 2017 på uppdrag av denna forskargrupp. Resultaten pekar på att engagemang inom civilsamhället framförallt samvarierar med lokalsamhälletillit, och att styrkan på sambanden verkar variera med graden av mångfald i området där de svarande bor. Detta talar för att föreningsengagemang är inbäddat i en lokal kontext.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	8
Forskningsfrågor och syfte.....	8
Tidigare forskning	9
Teori.....	10
Material och metod	11
Övergripande resultat	12
Referenser	16

Inledning

Forskningsfrågor och syfte

Syftet med denna studie var att undersöka i vilken utsträckning civilsamhället bidrar till att främja tillit och tolerans i en tid av ökande mångfald i det svenska samhället. Frågan ställdes mot bakgrund av växande ojämlikhet, bestående arbetslöshet och segregation som sammanfaller med ökande migrationsströmmar. Vissa grupper - ungdomar som saknar högre utbildning, utrikes födda och särskilt flyktinginvandrare - är mer utsatta för långtidsarbetslöshet. Detta innebär att dessa grupper har ett speciellt stort behov av just de arbetsmarknadsnära sociala nätverk som de ofta saknar.

Från politiskt håll knyts ofta förhoppningar till att det civila samhället ska kunna fungera som en betydelsefull arena för tillitsskapande möten och möjliggöra fruktbara kontakter som kan leda till integration i allmänhet och anställningar i synnerhet. Den empiriska kunskapen om huruvida civilsamhället faktiskt är en arena för kontakter mellan grupper som är olika varandra eller om det främst är en arena för grupper som liknar varandra är dock begränsad, särskilt vad gäller Sverige. Flertalet tidigare empiriska studier är antingen baserade på nationella slumpmässiga urval av befolkningen, urval begränsade till enstaka kommuner eller utgörs av mer kvalitativa fallstudier av enskilda organisationer eller nätverk (jfr Lindberg & Farkas 2016; Stolle & Rochon 1998). Det finns därför ett behov av att ytterligare studera i vilken utsträckning engagemang i civilsamhället främjar lokalsamhälletillit och därmed också bidrar till att underlätta lösandet av lokala problem.

Med utgångspunkt från detta perspektiv har vi undersökt följande frågor:

- I vilken utsträckning varierar kontakter mellan individer med olika bakgrund i olika typer av föreningar, organisationer och nätverk?
- I vilken utsträckning bidrar kontakter inom olika former av föreningar, organisationer och nätverk till lokalsamhälletillit?
- I vilken utsträckning kan vi se en variation mellan 2009 och 2017 vad gäller sambandet mellan engagemang i civilsamhället och lokalsamhälletillit?

Tidigare forskning

Människors förmåga att känna tillit till varandra pekas i forskningen ut som en viktig resurs för såväl individer som samhällen. Studier har visat på att samhällen där många uppger att man kan lita på andra ofta kännetecknas av att vara välfungerande: i genomsnitt har man lägre brottslighet, högre tillväxt, bättre folkhälsa och mindre korruption (Knack & Keefer 1997; Kawachi m.fl. 1997; Rothstein & Uslaner 2005). Vissa forskare hävdar att graden av tillit människor emellan utgör förklaringen till många av samhällsvetenskapernas centrala frågor som varför vissa samhällen fungerar bra och andra dåligt (Rothstein 2015). Tidigare forskning har pekat på betydelsen av uppfattningen om att likartade spelregler gäller för alla i samhället för upprätthållandet av social tillit (Uslaner 2002; Putnam 2007; Putnam 2015). Uppfattningen att olika personer har olika möjligheter i livet utifrån t.ex. uppväxtfamiljens bakgrund och sociala status kan lätt bidra till en föreställning om att villkoren i samhället är orättvisa (Knight 2003; Trägårdh, Wallman Lundåsen, Wollebæk & Svedberg 2013). Detta kan i sin tur påverka individers syn på framtiden och bidra till en ökad pessimism hos dem som uppfattar att de är missgynnade, vilket bidrar till lägre social tillit (Uslaner 2002). Forskningen har även fokuserat på betydelsen av civilsamhällesorganisationer som en arena för skapandet av social tillit och där Putnams studier av Italien (1993) och USA (Putnam 2000) kom att få stort inflytande. En omfattande kritik kring studier av civilsamhällets betydelse har rört om engagemang inom civilsamhället är en effekt av självselektion, det vill säga att redan tillitsfulla personer söker sig till civilsamhället (se t.ex. van Ingen & van der Meer 2015), eller om det finns en kausal effekt av engagemanget i civilsamhället och att engagemanget i sig leder till en ökad tillit. En knäckfråga i den vetenskapliga debatten kring huruvida civilsamhällets organisationer har någon betydelse eller inte rör om det samband som majoriteten av studier har funnit mellan engagemang i civilsamhället och tillit är kausalt eller om det är resultatet av en självselektion där redan tillitsfulla individer väljer att gå med i organisationer (jfr van Ingen & Bekkers 2013). Andra studier har pekat på att deltagande i civilsamhällesorganisationer kan förändra attityder gentemot andra grupper, även om civilsamhällesorganisationen personen deltar i är homogen (Hooghe 2003). Det är möjligt att utifrån tidigare forskning inta en ståndpunkt som utgår från att organisationerna i sig utgör en slags infrastruktur som är viktig för att kunna länka samman individer i ett samhälle och som är viktiga institutioner som bidrar till att upprätthålla den sociala tilliten i samhället (Trägårdh m.fl. 2013).

Teori

I vår studie lutar vi oss mot den omfattande forskning som finns kring tillit och som vi redan antydningssvis redovisat men här vill vi framförallt knyta an till kontaktteori. Klassiska studier av Allport (1954; se även Pettigrew m.fl. 2011) har argumenterat för att fördomar mot andra grupper minskas genom upprepade kontakter mellan grupper med olika bakgrund, vilket skulle innebära att en ökande mångfald i befolkningen inte skulle behöva innebära vare sig ökande intolerans eller lägre tillit så länge som kontakter mellan olika grupper upprätthålls. Uslaner (2012) har fört fram att det är bostadssegregation som leder till bristande kontakt mellan olika grupper i grannskapet, snarare än mångfald i sig och som leder till lägre nivåer av social tillit. Som Allport (1954) understryker och som återigen betonas av Uslaner (2012) är det dock nödvändigt att kontakten sker under optimala förhållanden för att minska fördomar mellan grupper. Nyare studier har visat att kontakter mellan olika grupper verkar vara särskilt viktiga under de formativa åren för att få en positiv inverkan på förtroende mot grupper som är annorlunda än de egna (Stolle & Harell 2013). Kontakter mellan olika grupper kan även ha en negativ inverkan på den generella tilliten eller lokalsamhällstilliten om de sker i äldre åldrar efter det att värdesystemen inom individerna har stabiliserats (Stolle & Harell 2013;). Studien av Stolle och Harell visar på att främst yngre personer påverkades positivt av kontakter mellan olika grupper medan utfallet kunde vara det motsatta för äldre (jfr Grosse 2012). Flertalet tidigare studier visar dock att kontakter som uppstår utan att det utvecklas en mer meningsfull (upprepad, långsiktig) relation kan leda till ökad misstro och fördomar (Dinesen & Sonderskov 2015, Stolle & Harell 2013, Rydgren & Sofi 2011).

Vi tar avstamp i den forskning som tyder på att inte alla typer av kontakter genererar den typ av minskade fördomar som beskrivits av Allport (1954). Vissa typer av villkor måste uppfyllas för att förtroendet ska kunna utvecklas (se också Uslaner 2012, Rydgren & Sofi 2011). För att leda till meningsfulla förhållanden som minskar fördomar och skapa förutsättningar för tillit mellan olika grupper, måste kontakter sannolikt upprepas över tid och sådana kontakter kan också dra nytta av att de sker på strukturellt begränsande arenor, såsom skolor, arbetsplatser och inom ramen för civilsamhällets frivilliga organisationer (Rydgren & Sofi 2011).

Vi har därför designat en undersökning som gett oss möjlighet att skilja mellan pågående kontakter som leder till vänskapslika relationer som kan leda till olika former av tillit och ökad tolerans och andra typer av mer flyktiga kontakter (Forbes 1997, Rydgren & Sofi 2011). Vi kan därmed undersöka betydelsen av kontakter med olika typer av intensitet (kvalitet) som förekommer inom ramen för civilsamhället, det vill säga frivilliga organisationer och mer

löst sammansatta sociala nätverk, och de olika formerna av tillit. Vidare har vi studerat betydelsen av socioekonomiska faktorer för skapandet av mer kvalitativa kontakter (jfr Hjerm & Nagayoshi 2011). En fråga blir också om det finns skillnader i mängden tillfälliga kontra återkommande kontakter inom ramen för civilsamhället mellan de boende i stadsdelar som liknar varandra socioekonomiskt men som präglas av olika grad av mångfald i befolkningen?

Material och metod

Studien bygger på data från *Tillitsbarometern*, en befolkningsundersökning som Statistiska centralbyrån (SCB) utför på uppdrag av vår forskargrupp. Undersökningen är en bred studie av social tillit men genomförs med det huvudsakliga syftet att undersöka hur olika faktorer i den lokala omgivningen påverkar medborgarnas tillit. Den första undersökningen genomfördes 2009 (studien i sin helhet finansierades av Länsförsäkringar och av Vetenskapsrådet samt SKL). Resultaten har publicerats i olika former, från vetenskapliga artiklar till boken *Den svala svenska tilliten* (utgiven på SNS förlag år 2013).

Under våren 2017 genomfördes en ny undersökning där vi riktade en postundersökning till ett slumpmässigt urval av 400-1000 (beroende på samhällsstorlek) invånare i 36 olika kommuner. Datainsamlingen finansierades fullt ut av Länsförsäkringars forskningsfond och bidrag från de undersökta kommunerna. Individerna som deltog i undersökningen kan knytas till kommuner och bostadsområden, vilket möjliggör så kallade flernivåanalyser, det vill säga en form av statistisk analys som försöker estimerar betydelsen av områdesfaktorer (på kommun och bostadsområdesnivå) för variationen mellan individer (Hox 2002). Befolkningsurvalet har dragits från det totala befolkningsregistret och undersökningen utförs, liksom förra gången, av SCB. Vi kan också se i vilken utsträckning förändringar (sedan 2009) inträffat. Urvalet av undersökta kommuner var ursprungligen utformat för att säkerställa tillräcklig variation i så kallade kontextuella variabler. En matris skapades som innehöll alla Sveriges kommuner och som representerade olika kombinationer för de kontextuella variablerna: andel utrikes födda (procentandel av befolkningen född i ett nordiskt land), socioekonomisk utsatthet (arbetslöshet och andel invånare som får försörjningsstöd), deltagande i gudstjänster och brottsfrekvens. Matrisen kom att innehålla 16 undergrupper av kommuner. SCB slumpade ut två kommuner från varje undergrupp och sedan har alla de tre storstadsområdena i Sverige lagts till. Totalt ingår 36 kommuner och ett bruttourval på drygt 20 000 personer.

Utöver urvalet av individer i kommuner har även ett specialurval på stadsdelsnivå skapats i de två storstäderna Malmö och Stockholm. Syftet är att kunna undersöka variation inom en och samma kommun. I Malmö har ett förstärkt

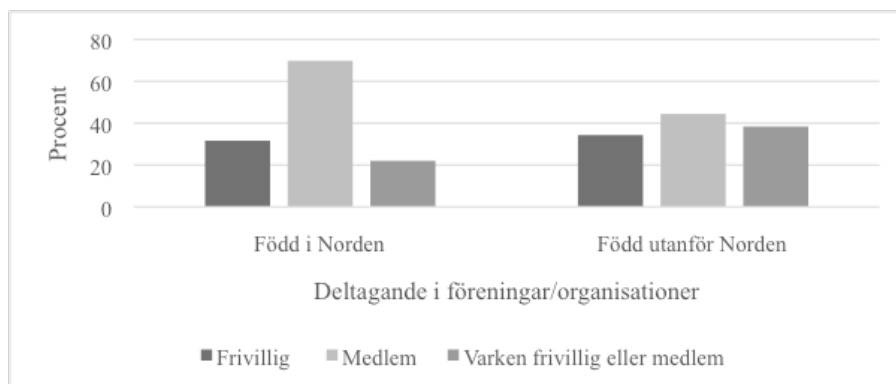
urval av drygt 6000 individer dragits som kan kopplas till samtliga stadsdelar i kommunen. I Stockholm har tre olika stadsdelar valts ut där två av stadsdelarna har liknande inkomstnivåer men skiljer sig åt vad gäller andelen utrikes födda i befolkningen. Den tredje stadsdelen är en stadsdel med högre inkomst och utbildningsnivå än genomsnittet och lägre andel av utrikes födda än genomsnittet i kommunen. Dessa urval möjliggör en mer finmaskig undersökning av skillnader mellan olika kontexter inom en och samma kommun.

Frågeformuläret innehåller ett frågebatteri som är specifikt utformat och validerat i den föregående undersökningen men också förbättrat för att fånga både olika former av tillit och tolerans men också människors kontakter (Wollebæk, Wallman Lundåsen & Trägårdh 2012).

Övergripande resultat

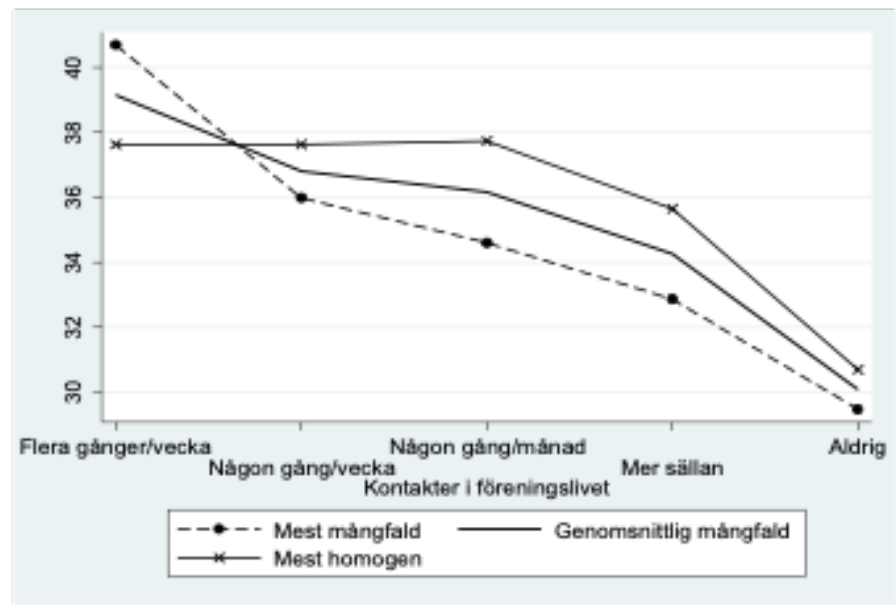
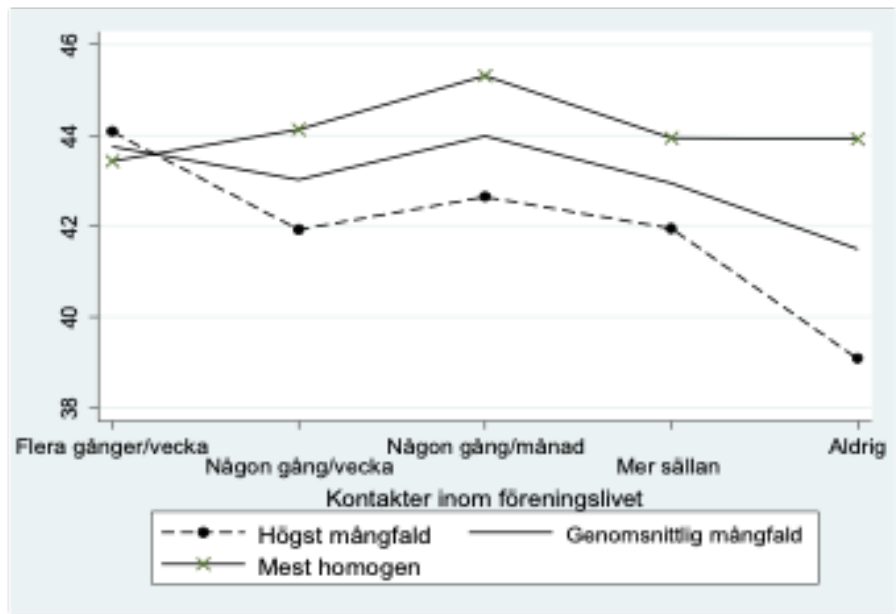
Resultaten pekar på att engagemang inom civilsamhället framförallt samvarierar med lokalsamhälletillit. Det finns visst stöd i data från Tillitsbarometern 2009 och 2017 för ett samband mellan deltagande i civilsamhällesorganisationer (ideella insatser) och framförallt lokalsamhälletillit på kommunnivå. Ju större andel av befolkningen som var engagerade som ideella 2009 desto högre var i genomsnitt lokalsamhälletilliten 2017. Andelen ideellt engagerade och antalet ideella engagemang per person var generellt sett högre i de kommuner som hade färre invånare, lägre andel utrikes födda samt högre genomsnittsålder i befolkningen år 2009. Det är i linje med resultaten från andra studier om ideellt arbete (von Essen m.fl. 2020; Ødegård & Fladmoe 2020). Det är inte möjligt att utifrån dessa data säga att sambandet mellan tidigare engagemang i civilsamhället på kommunnivå och lokalsamhälletillit är kausalt. En tolkning är att sambandet mellan andelen ideellt engagerade i befolkningen lokalsamhälletillit på kommunnivå beror andra bakomliggande faktorer. En stor andel ideellt engagerade i kommunen år 2009 verkar inte ha bidragit till mer stabilitet i nivåerna av lokalsamhälletillit mellan 2009 och 2017. Snarare har lokalsamhälletilliten sjunkit något mer år 2017 på kommunnivå i de kommuner som år 2009 hade en hög andel av befolkningen som var ideellt engagerade. Resultaten visade även att det fanns ett visst samband på kommunnivå mellan avsaknad av kontakter inom ramen för föreningslivet och lägre grad av tillit till dem med annan religion eller annan nationalitet. Ju större andel de svarande som uppgav att de aldrig hade kontakter med andra grupper inom föreningslivet desto lägre var tilliten till dem med annan religion och annan nationalitet i kommunen.

Andelen svarande som uppgav att de var antingen ideellt aktiva eller medlemmar i en ideell organisation var omkring 76%. En något mindre andel av de svarande som var födda i Norden jämfört med gruppen födda utanför Norden uppgav att de gjorde ideella insatser för åtminstone en ideell organisation. En betydligt större andel av de svarande som var födda i Norden (69%) uppgav att de var medlemmar i åtminstone en ideell organisation jämfört med gruppen som var födda utanför Norden (46%). En stor majoritet av de svarande som antingen var medlemmar eller som frivilliga hade en majoritet, strax över 70%, av de som var medlemmar eller frivilliga sporadiska kontakter med personer med annan bakgrund än de själva har inom ramen för föreningslivet. De som är frivilligt aktiva hade oftare kontakter med personer med annan bakgrund än vad personer som enbart var medlemmar i någon ideell organisation. En tolkning är att kontakterna inom föreningslivet generaliseras även till andra utanför föreningslivet.

Tidigare forskning (Dinesen 2011) har visat på att kontakter mellan grupper kan ha olika betydelse för grupper som har utländsk bakgrund (eller tillhör någon minoritet). Resultaten från *Tillitsbarometern* pekade på att kontakter med andra grupper inom föreningslivet hade en något starkare samband med lokalsamhälletillit och tillit till grupper med annan religion eller nationalitet för svarande med svensk bakgrund än svarande med utländsk bakgrund. En tolkning är att svarande med utländsk bakgrund i större utsträckning har kontakter med personer med svensk bakgrund även utanför föreningslivet och därför kan betydelsen av ytterligare kontakter inom ramen för föreningslivet förväntas vara mindre. Vidare visade resultaten att var de svarande bor kunde inverka på betydelsen som kontakterna inom föreningslivet hade. Om de svarande själva bodde i ett område med en heterogen befolkning hade kontakterna större betydelse för lokalsamhälletilliten och tilliten till dem med annan religion

och annan nationalitet. Dock pekar resultaten också mot att i områden där befolkningen är mer heterogen är också något färre, i genomsnitt, engagerade i civilsamhällsorganisationer. Att det finns ett negativt samband mellan graden av mångfald och engagemang i civilsamhället är i linje med vad andra studier från grannländer som Norge har funnit (Ødegård & Fladmoe 2020; Fladmoe & Steen-Johnsen 2018).

Utöver att ha återkommande kontakter visade resultaten på att kontakterna behöver uppfattas vara positiva för att de ska gynna lokalsamhälletilliten och tilliten till andra grupper. Den mindre grupp av de svarande som hade negativa uppfattningar om kontakter med personer med annan bakgrund hade också lägre tillit till lokalsamhället och lägre tillit till andra grupper ju mer heterogen befolkningen i deras bostadsområde var. Vice versa, att tilliten var högre för dem som hade positiva uppfattningar om kontakter med andra grupper i föreningslivet och samtidigt bodde i områden med en hög grad av mångfald. Det är viktigt att poängtera går inte att fastlägga orsakssamband med denna typ av tvärsnittsundersökningar. Grupper som är i lägre grad litar på andra kan i större utsträckning undvika att delta i föreningslivet. Dock visar resultaten på att styrkan på sambanden verkar variera med graden av mångfald i området där de svarande bor. Detta talar för att föreningsengagemang är inbäddat i en lokal kontext.

Resultaten pekar på att sambanden mellan kontakter inom föreningslivet och tillit till andra i lokalsamhället eller tillit till dem med annan religion eller annan nationalitet är komplexa. Även om de som oftare har kontakter i genomsnitt har högre tillit till andra är det något färre som uppger att de är aktiva inom civilsamhället i de områden där kontakterna har potential att ha störst betydelse. Därutöver kan kontakter, förvisso hos en mindre grupp av svarande, också uppfattas som negativa och för denna grupp har kontakter ett negativt samband med tillit till andra.

Referenser

- Abdelzadeh, A., & Lundberg, E. (2016). Solid or Flexible? Social Trust from Early Adolescence to Young Adulthood. *Scandinavian Political Studies*, 40(2), 207-227.
- Allport, G. (1954). *The Nature of Prejudice*. Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- Andersen, R., & Trägårdh, L. (2015). Varför ska vi öppna dörren? Sammanfattning av forskning och litteratur kring betydelsen av nätverk för integration och rekrytering, ur samhällets, individens och företagens perspektiv. Stockholm: Axfoundation.
- Aytar, O. (2007). *Mångfaldens organisering: Om integration, organisationer och interetniska relationer i Sverige* (Doctoral thesis, Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis).
- Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2015). Ethnic diversity and social trust: Evidence from the micro-context. *American Sociological Review*, 80(3), 550-573.
- von Essen, J., Jegermalm M., & Svedberg L. (2015). Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992-2014. Rapport till regeringen.
- von Essen, J., & Wallman Lundåsen, S. (2015). Medborgerligt engagemang: Klassresa eller klassklyfta?. 2014 års Demokratiutredning, Forskarantologi: 357-407.
- von Essen, J., & Wallman Lundåsen, S. (2016). Ideellt arbete inom idrottsrörelsen. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American journal of sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Grosse, J. (2012). Kommer tid kommer tillit?: Unga vuxnas och medelålders erfarenheter. (Doctoral thesis, Stockholm: Socialhögskolan).
- Foa, R. S., & Mounk, Y. (2016). The democratic disconnect. *Journal of Democracy*, 27(3), 5-17.

Forbes, H. D. (1997). *Ethnic Conflict: Commerce, Culture, and the Contact Hypothesis*. New Haven: Yale University Press.

Hjerm, M., & Nagayoshi (2011). The Composition of the Minority Population as a Threat: Can Real Economic and Cultural Threats Explain Xenophobia?. *International Sociology*, 26(6), 815-843.

Hooghe, M. (2003). Value congruence and convergence within voluntary associations: Ethnocentrism in Belgian organizations. *Political behavior*, 25(2), 151-175.

Hox, J. J. (2002). *Multilevel analysis: Techniques and applications*. Mahwah/ London: Psychology Press.

Jeppsson Grassman, E., & Svedberg, L. (1999) *Medborgarskapets gestaltningar: insatser i och utanför föreningslivet*, I SOU 1999:84. Civilsamhället.

Johansson Heinö. A. (2012). *Gillar vi olika?: hur den svenska likhetsnormen hindrar integrationen*. Stockholm: Timbro

Kawachi, I., Kennedy, B. P., Lochner, K., & Prothrow-Stith, D. (1997). Social Capital, Income Inequality and Mortality. *American Journal of Public Health*, 87(9), 1491-8.

Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does social capital have an economic payoff? A cross-country investigation. *The Quarterly journal of economics*, 112(4), 1251-1288.

Knight, J. (2003). Social norms and the rule of law: fostering trust in a socially diverse society. In Cook (ed). *Trust in Society*, 354-373. New York: The Russell Sage Foundation.

Lindberg, E., & Farkas, G. M. (2016). Much Ado about nothing? A multilevel analysis of the relationship between voluntary associations' characteristics and their members' generalized trust. *Journal of Civil Society*, 12(1), 33-56.

Lundberg, E., & Abdelzadeh, A. (kommande). *Time Matters: Civic Engagement and the Development of Anti-immigrant Attitudes among Adolescents*.

- Mångfaldsbarometern (2016). Tillgänglig på https://www.hig.se/download/18.62385c32157b0d73e1d2578e/1476908317545/H%C3%B6gskolan+i+G%C3%A4rle_M%C3%A5ngfaldsbarometern+2016.pdf ^{OBS!}
- Nordström Skans, O., Eriksson, S., & Hensvik, L. (2017). SNS Konjunkturråd 2017: Åtgärder för en inkluderande arbetsmarknad. Stockholm: SNS.
- NOU 2017:2. Integrasjon og tillit: Langsiktige konsekvenser av høy invandring. Departementenes sikkerhets-og serviceorganisasjon, Oslo.
- Olsson, L-E., Svedberg, L., & Jeppsson Grassman, E. (2005). Medborgarnas insatser och engagemang i civilsamhället – några grundläggande uppgifter från en ny medborgarstudie. Rapport till Justitiedepartementet.
- Oskarson, M., & Rothstein, B. (2012). Den sociala tilliten–håller vi på att tappa de unga?. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (Red.), *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Oskarsson, S., Thisted Dinesen, P., Dawes, C. T., Johannesson, M., & Magnusson, P. K. E (2016). Education and Social Trust: Testing a Causal Hypothesis Using the Discordant Twin Design. *Political Psychology*, 38(3), 515-531.
- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R., Wagner, U., & Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 271-280.
- Putnam, R.D. (1993). *Making Democracy Work*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century, The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian political studies*, 30(2), 137-174.
- Putnam, R. D. (2015). *Our Kids: The American Dream in Crisis*. New York: Simon & Schuster.

Quintelier, E., & Hooghe, M. (2012). Political attitudes and political participation: A panel study on socialization and self-selection effects among late adolescents. *International Political Science Review*, 33(1), 63-81.

Rothstein, B. (2015, 1 november). Ett tillitsfullt samhälle klarar att ha stor etnisk mångfald. *Dagens Nyheter*, DN-debatt. Tillgänglig: <https://www.dn.se/debatt/ett-tillitsfullt-samhalle-klarar-att-ha-stor-etnisk-mangfald/>

Rothstein, B., & Uslaner, E. M. (2005). All for all: Equality, corruption, and social trust. *World politics*. 58(1), 41-72.

Rydgren, J., & Sofi, D. (2011). Interethnic relations in Northern Iraq: Brokerage, social capital and the potential for reconciliation. *International Sociology*, 26(1): 25–49.

Scaramuzzino, R. (2014). Det civila samhället och integration. Ungdomsstyrelsen.

Stolle, D., & Rochon, T. R. (1998). Are all associations alike? Member diversity, associational type, and the creation of social capital. *American Behavioral Scientist*, 42(1), 47-65.

Stolle, D., & Harell, A. (2013). Social Capital and Ethno-Racial Diversity. *Political Studies*, 61(1), 42-66.

Stolle, D., & Nishikawa, L. (2011). Trusting Others-How Parents Shape the Generalized Trust of Their Children. *Comparative Sociology*, 10(2), 281-314.

Svedberg, L. von Essen J., & Jegermalm M. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin*. Rapport till regeringskansliet.

Svensson, S. (2015). *Delad tillit: Studier av personalinhyrning*. (Doctoral thesis, 212, Östersund: Mittuniversitetet).

Teorell, J. (2003). Linking social capital to political participation: Voluntary associations and networks of recruitment in Sweden. *Scandinavian Political Studies*, 26(1), 49-66.

Torége, J. (2015). Tillit och tolerans –om det sociala kapitalets betydelse för platsens utveckling. Stockholm: Arena för tillväxt.

Trägårdh, L. (Red.). (2009). *Tillit i det moderna Sverige — den dumme svensken och andra mysterier*. Stockholm: SNS förlag.

Trägårdh, L., Wallman Lundåsen, S., Wollebæk, D., & Svedberg, L. (2013). *Den svala svenska tilliten: Förutsättningar och utmaningar*. Stockholm: SNS förlag.

Trägårdh, L. (2017). Om gapet mellan abstrakt och konkret tolerans. I Erik Lundberg (Red.) *Toleransens mekanismer: en antologi*. Stockholm: Forum för levande historia.

Uslaner, E. M. (2002). *The moral foundations of trust*. Cambridge: Cambridge University Press.

Uslaner, E. M. (2012). *Segregation and Mistrust*. New York: Cambridge University Press.

van Ingen, E., & van der Meer, T. (2016). Schools or pools of democracy? A longitudinal test of the relation between civic participation and political socialization. *Political Behavior*, 38(1), 83-103.

van der Meer, T., & Tolsma, J. (2014). Ethnic diversity and its supposed detrimental effects on social cohesion. *Annual Review of Sociology*, 40(1), 459-478.

Wallman Lundåsen, S. (2018). Kontakter mellan grupper inom civilsamhällets organisationer. *Socialmedicinsk tidskrift*, 95(5), 528-538.

Wallman Lundåsen, S. (2017). Tolerans ur ett jämförande perspektiv. I Erik Lundberg (Red.) *Toleransens mekanismer: en antologi*. Stockholm: Forum för levande historia.

Wallman Lundåsen, S., & Trägårdh, L. (2016). Civilsamhälle, social sammanhållning och tillit: Rapport till Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Stockholm: Stockholms stad.

Wollebaek, D., Lundåsen, S. W., & Trägårdh, L. (2012). Three forms of interpersonal trust: evidence from Swedish municipalities. *Scandinavian Political Studies*, 35(4), 319-346.

World Values Survey, www.worldvaluessurvey.org [data set available for downloading]

